

BOSHLANG'ICH SINFLARDA INGLIZ TILINI KLASTERLI YONDASHUV USULIDA O'RGANISH

Ismanova Dilafruz Jamoliddinovna

Turan International University magistranti
Gumanitar fanlar fakulteti Linguistika (ingliz tili)yo'nalishi
DOI: 10.5281/zenodo.22763982

ABSTRACT: Mazkur maqolada boshlang'ich sinf o'quvchilariga ingliz tilini o'rgatishda klasterli yondashuvdan foydalanishning pedagogik va metodik imkoniyatlari tahlil qilinadi. Klaster usuli o'quvchilarning yangi so'z va tushunchalarni o'zaro bog'liq holda o'zlashtirishiga, mavzu bo'yicha mustaqil fikrlashiga hamda ingliz tilidagi lug'at boyligini tizimli ravishda kengaytirishiga xizmat qilishi yoritilgan. Boshlang'ich ta'lim bosqichida o'quvchilarning yosh va psixologik xususiyatlarini hisobga olgan holda klasterli topshiriqlarni tashkil etish yo'llari ko'rib chiqilgan. Shuningdek, ingliz tili darslarida mavzuga oid leksik birliklarni guruhlash, assotsiativ bog'lanishlar hosil qilish va o'quvchilarning kommunikativ faolligini oshirish imkoniyatlari misollar asosida ochib berilgan.

Keywords: boshlang'ich ta'lim, ingliz tili, klasterli yondashuv, interfaol metod, innovatsion ta'lim, lug'at boyligi, kommunikativ kompetensiya, assotsiativ fikrlash, o'quvchi faolligi

Bugungi kunda xorijiy tillarni, xususan, ingliz tilini erta yoshdan boshlab o'rgatish ta'lim tizimining muhim yo'nalishlaridan biri hisoblanadi. Boshlang'ich ta'lim davrida o'quvchida tilga qiziqish uyg'otish, uning eslab qolish, tinglab tushunish, talaffuz qilish va sodda muloqotga kirishish ko'nikmalarini shakllantirish keyingi ta'lim bosqichlari uchun muhim poydevor vazifasini bajaradi.

An'anaviy yondashuvda yangi so'zlarni alohida-alohida yodlashga katta e'tibor berilishi mumkin. Bunday holatda o'quvchi so'zning ma'nosini eslab qolgan taqdirda ham uni boshqa so'zlar bilan bog'lash yoki nutq jarayonida faol qo'llashda qiyinchilikka duch kelishi ehtimoli mavjud. Shu sababli boshlang'ich sinf ingliz tili darslarida o'quvchilarning fikrlash faoliyatini faollashtiradigan, yangi bilimlarni mavjud bilimlar bilan bog'laydigan interfaol metodlardan foydalanish dolzarb masalalardan biridir.

Shunday metodlardan biri klasterli yondashuvdir. Mazkur yondashuvda asosiy tushuncha markazga joylashtirilib, unga aloqador bo'lgan so'z, ibora, tushuncha yoki tasvirlar atrofida tizimlashtiriladi. Bu usul o'quvchiga mavzuni yaxlit tasavvur qilish va yangi leksik materialni mantiqiy bog'lanishlar asosida o'zlashtirish imkonini beradi.

Klasterli yondashuvning pedagogik mohiyati

Klaster tushunchasi ta'lim jarayonida ma'lum bir mavzu atrofidagi g'oya va tushunchalarni o'zaro bog'lash, guruhlash hamda vizual tarzda ifodalash usulini anglatadi. Ingliz tilini boshlang'ich sinflarda o'qitishda klasterdan foydalanish, ayniqsa, yangi so'zlarni o'zlashtirish va mavzuga oid lug'atni faollashtirishda samarali bo'lishi mumkin.

Masalan, "Fruits" mavzusi o'tilayotganda doskaning markaziga **FRUITS** so'zi yoziladi. O'quvchilar

ushbu markaziy tushuncha bilan bog'liq holda *apple, banana, orange, pear, grape, watermelon* kabi so'zlarni taklif qiladilar. Keyingi bosqichda mevalarning ranglari, ta'mi yoki ular bilan bog'liq sodda gaplar ham klasterga qo'shilishi mumkin.

Bunda o'quvchi faqat yangi so'zni yodlab qolmaydi, balki uning boshqa tushunchalar bilan aloqasini ham anglaydi. Masalan:

FRUITS → apple → red → sweet
yoki

FRUITS → banana → yellow → long
kabi bog'lanishlar hosil qilinadi.

Mazkur jarayon o'quvchilarning assotsiativ fikrlashini rivojlantirish bilan bir qatorda, ingliz tilidagi so'zlarni kontekstual ravishda o'zlashtirishga yordam beradi.

Boshlang'ich sinflarda klasterli yondashuvdan foydalanishning afzalliklari

Klasterli yondashuvning asosiy afzalliklaridan biri uning ko'rgazmaliligidir. Boshlang'ich sinf o'quvchilari uchun mavhum tushunchalarga nisbatan rangli, grafik va vizual materiallar bilan ishlash qiziqarliroq bo'lishi mumkin. Shu sababli klasterlarni rasmlar, rangli kartochkalar va turli belgilar yordamida tashkil etish darsning emotsional muhitini yaxshilaydi.

Ikkinchi muhim jihat — o'quvchining darsdagi faol ishtirokidir. O'qituvchi tayyor ma'lumotni beribgina qolmay, o'quvchilarni yangi so'z va g'oyalarni mustaqil ravishda topishga undaydi. Natijada o'quvchi bilimni tayyor shaklda qabul qiluvchi emas, balki uni shakllantirish jarayonining faol ishtirokchisiga aylanadi.

Uchinchi, klaster yordamida bir mavzuga oid so'zlarni guruhlariga ajratish mumkin. Masalan, "My House" mavzusida:

My house

- Rooms: *bedroom, kitchen, bathroom, living room*
- Furniture: *table, chair, bed, sofa*
- Objects: *book, lamp, TV, door*

ko'rinishidagi klaster tuzilishi mumkin.
Bunday tashkil etish o'quvchining lug'at birliklari o'rtasidagi semantik munosabatlarni tushunishga yordam beradi.

Ingliz tili darslarida klasterli topshiriqlarni tashkil etish

Klaster usulidan darsning turli bosqichlarida foydalanish mumkin. Dars boshida u o'quvchilarning mavzu bo'yicha mavjud bilimlarini aniqlash uchun xizmat qiladi. Yangi mavzuni tushuntirish jarayonida esa yangi leksik birliklarni tizimlashtirish vositasi sifatida qo'llanadi. Dars yakunida klaster o'quvchilarning mavzuni qay darajada o'zlashtirganini aniqlashga yordam beradi.

Masalan, "Animals" mavzusida o'qituvchi markazga **ANIMALS** so'zini yozadi. O'quvchilar hayvonlarni bir necha guruhga ajratishlari mumkin:

ANIMALS

- Domestic animals: *cat, dog, cow, horse*
 → Wild animals: *lion, tiger, elephant, bear*
 → Farm animals: *chicken, sheep, goat*
 Keyingi bosqichda o'quvchilardan tanlangan hayvon haqida sodda gap tuzish so'raladi:

It is a dog.

The lion is big.

The elephant is grey.

Shunday qilib, klaster faqat lug'atni o'zlashtirish vositasi bo'lib qolmay, o'quvchini gap tuzishga ham olib keladi.

Klasterli yondashuv va kommunikativ kompetensiya

Boshlang'ich ta'limda ingliz tilini o'qitishning muhim maqsadlaridan biri o'quvchini oddiy kommunikativ vaziyatlarda tildan foydalanishga tayyorlashdir. Shu nuqtayi nazardan klasterli yondashuvni kommunikativ topshiriqlar bilan birlashtirish samarali natija berishi mumkin.

Masalan, "My Family" mavzusida markaziy tushuncha atrofida *mother, father, sister, brother, grandmother, grandfather* kabi so'zlar joylashtiriladi. Keyin o'quvchilar ushbu so'zlardan foydalanib o'z oilasi haqida qisqa gaplar tuzadilar:

This is my mother.

My father is a teacher.

I have one sister.

Bu jarayonda klaster o'quvchiga kerakli so'zlarni vizual ravishda eslatib turadi va mustaqil nutq hosil qilishni yengillashtiradi.

Klasterli yondashuvni qo'llashda o'qituvchining roli

Klaster metodidan samarali foydalanish o'qituvchidan topshiriqlarni o'quvchilarning yoshiga, til bilish darajasiga va dars maqsadiga moslashtirishni talab qiladi. Boshlang'ich sinflarda haddan tashqari murakkab yoki katta hajmdagi klasterlardan foydalanish o'quvchini chalqitishi mumkin.

Shuning uchun dastlab sodda va kam sonli birliklardan foydalanish maqsadga muvofiq. Keyinchalik o'quvchilarning ko'nikmalari rivojlanishi bilan klasterning tarkibini kengaytirish mumkin.

O'qituvchi o'quvchilarning javoblarini darhol cheklamasdan, mavzu bilan bog'liq bo'lgan turli fikrlarni qabul qilishi, so'ngra ularni grammatik va semantik jihatdan to'g'ri shaklga keltirishi kerak. Bunday yondashuv o'quvchilarda xato qilishdan qo'rqmasdan fikr bildirishga bo'lgan ishonchni kuchaytiradi.

Xulosa

Boshlang'ich sinflarda ingliz tilini o'qitishda klasterli yondashuvdan foydalanish o'quvchilarning yangi leksik birliklarni o'zlashtirishini tizimlashtirish, mavjud bilimlarni faollashtirish va mavzu bo'yicha mustaqil fikrlashini rivojlantirish uchun samarali metodik imkoniyatlardan biri hisoblanadi.

Klaster yordamida o'quvchilar so'zlarni alohida birlik sifatida emas, balki ma'no jihatidan o'zaro bog'langan tizim sifatida qabul qilish imkoniyatiga ega bo'ladilar. Ayniqsa, "Family", "Animals", "Food", "Colours", "My House", "School" kabi boshlang'ich sinf mavzularida mazkur metoddan foydalanish qulay.

Klasterli yondashuvni rasmlar, juftlik va guruhli ishlar, savol-javob, rolli o'yinlar hamda sodda kommunikativ topshiriqlar bilan uyg'unlashtirish darsning interfaolligini oshiradi. Shuningdek, ushbu metod o'quvchining mustaqil fikrlashi va ingliz tilida sodda fikrlarni ifodalashiga zamin yaratadi.

Demak, klasterli yondashuvni boshlang'ich sinf ingliz tili darslarida maqsadga muvofiq va bosqichma-bosqich qo'llash o'quvchilarning til o'rganishga bo'lgan qiziqishini kuchaytirish hamda kommunikativ kompetensiyasini shakllantirishga xizmat qilishi mumkin.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR

1. Richards J. C., Rodgers T. S. Approaches and Methods in Language Teaching. Cambridge University Press.
2. Harmer J. The Practice of English Language Teaching. Pearson Education.
3. Nation I. S. P. Learning Vocabulary in Another Language. Cambridge University Press.
4. Thornbury S. How to Teach Vocabulary. Pearson Education.
5. Brown H. D. Principles of Language Learning and Teaching. Pearson Education.
6. Jalolov J. J. Chet til o'qitish metodikasi. Toshkent